

1.1.1 AKTUÁLNÍ MYŠLENKY K INSPIRACI (PROBLÉMY ARCHITEKTURY A DESIGNU Z RŮZNÝCH ÚHLŮ POHLEDU)

Inspirativní myšlenky designérů, architektů i teoretiků bývají kladeny jako motto před různé odborné i populární texty. Obsahují většinou nosnou ideu k níž se soustřeďují následné úvahy. Nedostatek komplexnosti uvažování o vztahu designu nebo architektury k člověku a jeho prostředí se ale dotýká celé skupiny významných idejí. Následující výběr citátů odborníků by měl potvrdit nejen význam, ale také většinu souvislostí, které se týkají zejména opomíjených kvalit soudobé užitě tvorby.

NEMOCNÉ BUDOVY

*Na co ještě čekáme? Číst novinky o nových ozbrojených útocích ještě tajemnějšími zbraněmi, novinky, které k nám přicházejí vzduchem a jsou zachycovány našimi skvělými elektronickými přijímači kdesi uvnitř našich stále barbarštějších obydlí? Naše zbraně jsou stále dokonalejší, zatímco naše domy jsou stále **méně kultivované**? Je toto vysvědčení nejbohatší civilizace, která kdy existovala?* (S. Woods, 1968!)

Když jsme se přestěhovali do budovy Beaubourgu, šla na nás z toho opravdu hrůza. Všichni jsme byli nemocní z klimatizace, která nám proučila na záda i na hlavu, a pokud byl člověk blízko oken, byla mu zima, když pracoval daleko od nich, seděl věčně při umělém světle! (Jana Claverie, kurátorka Centre Pompidou, Paříž, 1980)

*Moderní architektura se opírá a musí pevně opírat o poznatky současné vědy, techniky a stavebnictví. Proč se však potom tak často stává něčím nehumánním? ... To, co zatemnilo základní principy moderní architektury a co deformuje vědomí jejího poslání, je **dnešní etický systém**, který reguluje lidské jednání a systém hodnotících soudů, který je za tímto etickým systémem ukryt. Tato etická a hodnotící kritéria jsou silami, které pohánějí vpřed civilizaci, ale zároveň pošlapávají lidskou důstojnost a z Deklarace lidských práv činí i uprostřed vyspělých demokracií terč posměchu. Východisko z této tragédie není v žádném případě jednoduché. Musíme se vrátit k počátkům západní civilizace a zkoumat, zda může být v jejím repertoáru nalezena síla, jež by vyvolala etickou revoluci. Pokud ne, pak ji musíme – spolu s Toyneem – hledat na Východě, možná v Japonsku.*

(K. Mayekawa: Úvahy o civilizaci a architektuře, syntetický životní styl, 1965!)

VKUS NENÍ VĚC NÁZORU

*Falešná morálka režimu, který jako normu spatřoval **socialistický vkus v podobě maloměšťáckého kýče**, působila ve vztahu k designu jako retardační, nejsporný a zcela **amorální činitel**. Totalita tupě opakovala požadavek **blahobytu pro každého**, protože jen v totalitním režimu je **každý každý**, nikoliv **každý jiný**. (...) Dnes mladí architekti a designéři zakládají své ateliéry, vystavují doma i ve světě, zatímco naše poštovní schránky jsou dennodenně přepřelňovány **neuvěřitelně nevkusnými letáky** s nabídkou **neuvěřitelně ošklivého zboží**, a přitom jen relativně laciného.* (Milena Lamarová: Signum design, UPM, Praha, 1999)

GLOBALIZACE A IDENTITA

*Kdysi platily za identitu etnické vlivy nebo historie, nyní je identita daleko subtilnější, protože může spočívat v jisté myšlence, vzpomínce nebo charakteristické koncepci. Také nové výrobní postupy a materiály se mohou svým způsobem stát prostředkem k vytvoření neobyčejné, charakteristické věci. Dokonce věci s nádechem ironie, citátu či parafráze. **Identita bude ve třetím tisíciletí hrát závažnou úlohu**. Bude si Česká republika vytvářet takové prvky, které ozvláštňují charakter její výroby a kultury anebo zapadne jen do globality tvarů a funkcí a jen malý štítek made in... připomene místo vzniku?* (Milena Lamarová: Signum design, UPM, Praha, 1999)

SPOLEČENSKÁ ODPOVĚDNOST

*Do designu je třeba dostat pojem komunikace, víc významu, širší sémantickou flexibilitu a **větší důraz na zodpovědnost směrem k soukromému a společenskému životu.*** (Ettore Sottsass)

HRANICE ADAPTIVNÍ SCHOPNOSTI LIDSKÉHO ORGANISMU

V průběhu minulého století prošel svět a s ním i život každého člověka tak obrovskou změnou, jakou neprošel dohromady za celý svůj dosavadní vývoj. Člověk, tvor pravděpodobně s největší schopností adaptace,¹ našel jedinečný způsob, jak se vyrovnat se svým životním prostředím: **kulturu**.² Jenomže lidská činnost, zvláště v moderní době, zásadně proměnila nejen planetu, ale i mysl a vztahy lidí všech generací. Období rovnováhy mezi člověkem a jeho prostředím, kdy **byla kultura základním adaptačním nástrojem člověka dostatečně řízena na principu autoorganizace**, se rychle změnila v okamžiku, kdy člověk přestal vnímat **dopady** své činnosti, zaslepen onou ideou pokroku, ze které nyní musí vystřízlivět. Aby adaptace člověka na prostředí, ve kterém žije, fungovala, **je zásadně nutná tzv. pozitivní a negativní zpětná vazba**, tedy vědomí zodpovědnosti za dopady lidské činnosti a jejich zpracování, vyhodnocení a následná regulace chování ve prospěch zachování rovnováhy. Negativní zpětné vazby zaručují udržování stability a stálost struktury, pozitivní umožňují vhodně reagovat na nové situace novým využitím a vstřebáním informací. „Problémy v moderních společnostech jsou podle této teorie vysvětlovány **jako neúměrná převaha pozitivních zpětných vazeb**“,³ která systému neumožňuje včas odhalit nebezpečí a obnovit původní rovnováhu. Je-li tato souvislost lidským duchem ignorována, dochází k **nebezpečné nerovnováze**, která může být až fatální a v nejhorším případě může vést ke změnám, které budou (a mnohdy již i jsou) nezvratné. To dokládá například americký kulturní ekolog Robert M. Netting, když upozorňuje, že „současná ekologická krize může být ireversibilní, pokud se nebudeme vážně zabývat otázkou, v čem spočívá adaptivní úspěšnost lidského druhu“.⁴ Proto je naprosto jisté, že stav planety, tedy prostředí, ve kterém člověk žije, nutně souvisí s **duchovním stavem kultury**. Mnozí vědci zabývající se kritikou současné společnosti spatřují právě v nedostatečné péči o duchovní složky kultury příčinu soudobé krize západní společnosti.⁵

(P. Fassatiová: Městská posttradiční religiozita, Praha, 2008)

TECHNOLOGICKÉ ZNALOSTI RYCHLE ZASTARÁVÁJÍ

*V dalším vývoji společnosti a technologií budou potřebné špičkové výkony stále méně záležet na tom, **co víme a stále více na tom, jací jsme.*** (Geoff Colvin: Humans are Underrated, London, 2015)

TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ ZNAMENÁ EXISTENCI MOŽNOSTI

To, co zpočátku mohlo být možná chápáno jako zasloužená odměna za objevy technického pokroku, se dnes stává nepokrytým přisvojováním si nevlastního, ve smyslu nevlastněného spíše než cizího, za tiché dohody všech zúčastněných o zavírání očí a nepojmenovávání skutečnosti. Účastní jsme všichni. Jako součást společnosti nemáme příliš na výběr, jako **jednotlivci částečně ano**. Zpravidla platí obrácená úměra míry podílení se na tomto stavu a špatného svědomí z něj – ti, kteří přispívají nejvíce, stav nepojmenovávají, nepřemýšlejí o něm, vědomí o jeho existenci patrně zcela potlačují a vytvářejí si tak sebezáchovnou bariéru proti vidění reality, které by muselo vést k aktivaci svědomí. Ti, kteří si uvědomují, také pojmenovávají, pociťují vlastní spoluzodpovědnost a v individuálním měřítku se snaží svůj podíl minimalizovat, což však většinou neumenshuje přetrvávající pocit špatného svědomí pramenící z vědomí účastníka globálního stavu.

Jestliže tedy od nepaměti – od prvopočátku – existovaly v lidstvu jisté sklony k nečinnosti a zahálce, k nemyslivému „pohodlí“, k lehkomyšlnému podceňování nebezpečí (a to u většiny populace, zatímco to, co u člověka druhu „homo sapiens“ představuje onu rozumnost a tvořivost, bylo vždy charakteristické jen pro menší část populace), nemohla tato skutečnost být zhruba až do 19. století nějak zvlášť nebezpečná. Průměrní lidé museli dřít a géniové přicházeli s novými a novými objevy. Ale od 20. století průmyslová civilizace (podléhající jakémusi úplně chybnému dogmatu, že cokoliv vyrobit lze, vyrobit se musí a musí se vrhnout na trh) chrlí vždy tolik lákavých příjemností, že na ně zdrcující většina lidí takřka fatálně a neomylně „naletí“ a že v posledku ani

¹ Viz KLEIN, O; BENCKO, V.: *Ekologie člověka a zdraví*. VŠB - Technická univerzita, Ostrava 1996, s. 24.

² Srov. SOUKUP, V.: *Dějiny antropologie*. Karolinum, Praha 2004, s. 284.

³ ORTOVÁ, J.: *Kapitoly z kulturní ekologie*. Karolinum, Praha 1999, s. 96.

⁴ NETTING, R. M.: *Cultural Ecology*, Waveland Press, Inc., Illinois 1986, s. 102. Cit. dle J. ORTOVÁ, *Kapitoly z kulturní ekologie*. Karolinum, Praha 1999, s. 53.

⁵ Viz ORTOVÁ, J.: *Kapitoly z kulturní ekologie*. Karolinum, Praha 1999, s. 81.

vůbec není možno jinak, než že velikých objevů géníů je zneužíváno způsobem vedoucím lidstvo do katastrofy. (...) Otázku „bud' omezení růstu, blahobytu – nebo smrt“ si lidé prostě nepřipouští, tázajícího přeřvou a prohlásí za blázná. Vždyť už i církve (ke své vlastní škodě) zcela odvykly žádat od svých věřících sebemenší újmu. Lidé nikdy nedovedli myslet víc než zhruba rok či dva dopředu – ale teprve teď se jim to stává osudným.

Setrvání v místě – minimalizace důvodů k opuštění sídla. Ve světovém měřítku spotřebovává doprava (nákladní a osobní) okolo 80% ropných produktů, současně na její vrub padá i značný díl dalších negativních environmentálních vlivů. Nezanedbatelnou část tvoří individuální přesuny obyvatel mezi místy – za rekreací, za prací, za vzděláním, za zábavou, za nákupy. Důvodem je většinou, skutečná nebo domnělá, absence příležitostí k naplnění těchto potřeb v místě bydliště. Pomineme-li poznávací, vzdělávací či pracovní důvody cestování, spadá velká část přesunů do kategorie nepotřebného, je produktem rozmarnosti a neusebranosti. Opuštění neustále místo svého domova hledaje atraktivní prostředí jinde a vytváříme tak začarovaný kruh; svoji nepřítomností a od ní se odvíjející péčí přispíváme k jeho skutečné neobytnosti.

Z hlediska udržitelného rozvoje, a především vzhledem ke kvalitě obytného prostředí obecně je zapotřebí, aby naše sídla obsahovala všechny atributy naplnění celého spektra potřeb obyvatel zkoncentrované ve vzdělanosti obsáhnutelné s minimálním použitím dopravy. Současně je však nutné, aby tento existující potenciál byl pochoopen, podporován a naplněn samotnými obyvateli sídla.

Vzdělanost společnosti. O povaze naší budoucnosti rozhodne úspěch nebo neúspěch v mobilizaci inteligence lidského rodu, která představuje spětí rozumu, vzdělání a svědomí. Rozum ve svém svévolně omezeném, ryze racionálním pojetí sám na úkol nestačí; dovede pracovat stejně účinně pro dobrý čin jako pro zločin, dovede ohnout zákony právé tak jako mravní zásady do opaku jejich smyslu. Proto máme dar svědomí – varovný hlas před zločinem a výzvu k pomoci bližnímu.

(...) Třetí složka inteligence, vzdělání, je nadstavbou nad čistým intelektem, nad schopností logického řešení problémů. Vzdělání v širokém smyslu slova, nikoliv pouhá specializace, bude stále nezbytnější pro řešení problémů mezi velkými lidskými celky a konfliktů mezi nimi. Vedoucí politikové, vůdci národů s troskami všeobecného vzdělání, s ostudně proděravělým obrazem světa jsou zlo; tím větší, čím silnější je jejich stát. Už nestačí pouhá státníkova intuice z dob mnohem slabší a skromnější minulosti, z dob Metternichů a Taylleyrandů. Denně vidíme v televizi a čteme v novinách o důsledcích vlády intuice, vyzbrojené troskami vědomostí o světě.

(Pavla Melková: Prožívat architekturu, Řevnice, 2013)

LIDÉ DNES ČASTO MENTÁLNĚ STRÁDAJÍ, PROTOŽE MAJÍ PŘÍLIŠ MNOHO FYZICKÉHO POHODLÍ

K životu sice potřebujeme vzduch a vodu, ale v principu **nepotřebujeme ani klimatizaci ani vodu s ledem.**

Realistický pohled na pojem funkce (...) vede k paradoxnímu zjištění, že věci, které „potřebujeme“ jsou věci, které již existují. O „potřebě“ se začne mluvit vždy teprve potom, co se nový výrobek objeví na trhu a zdomácní mezi uživateli. Stamiliony lidí mají potřebu dívat se večer na televizi, potřebu poslouchat oblíbenou hudbu za chůze po městě či potřebu telefonovat s přáteli za jízdy v autobuse. Nikdo však podobné potřeby neměl předtím, než se televize, walkmany, či mobilní telefony objevily na trhu. **Všechny potřeby, vzniklé jako následek existujících artefaktů, mohou být oprávněně charakterizovány jako nepřírozené či umělé.**

(Petroski, Henry: The evolution of Useful Things, New York, 1992)

UMPRUM MUZEA A ŠKOLY

Od doby, kdy **uměleckoprůmyslové školy a muzea fungovaly jako pedagogické společenství**, uplynulo jedno století. (...) Krize bezpříkladné pedagogiky plynoucí z dnešního kritického postoje k funkcionalistické architektuře a filosofii funkcionalismu vůbec, dodala novou aktuálnost tradiční pedagogice založené na příkladech a tím i **novou aktuálnost původní roli muzeí** jako sbírek exemplárních artefaktů.

Když se totiž studenti dostávají ke studiu exemplárních produktů víceméně pouze v knihovnách, to je na základě dvourozměrných reprodukcí, je zřejmé, že informace o celé řadě podstatných stránek, objektů, jako jsou jejich taktilní kvality, měřítko a vůbec trojrozměrná existence, zcela chybí. Je důležité, aby si studenti designu byli vědomí fází v životě předmětů, např. procesů, v nichž se supermoderní objekty postupně stávají starými krámy,

jakož i mechanismů, jimiž jsou dřívější staré krámy povyšovány do kategorie starožitností, či které vedou ke vzniku „nadčasových“ klasiků a podobně. Analýzy a diskuse využívající reprezentativních příkladů jak současného designu, tak i příkladů z dřívějších stylových období se sbírek muzeí by bezpochyby mohly přivést studenty k hlubšímu pochopení celé řady aspektů jejich profese již během studia. A je jisté, že v souvislosti s muzejními sbírkami by bylo možné najít mnoho dalších pedagogicky relevantních témat.

(Michl, Jan: Funkcionalismus, design, škola, trh, VŠUP, Praha, 2012)

UMĚNÍ DRŽÍ POHROMADĚ CIVILIZACI

Lze jen stěží ospravedlnit, když někdo navrhuje a vytváří věci, jež nefungují tak, jak mají, na základě toho, že jejich estetická hodnota je důležitější než jejich funkčnost. Tím, co musíme dělat a na čem musíme trvat, je získat to nejlepší z obou oblastí.

Umění neslouží k tomu, aby lidem poskytlo trochu potěšení v jejich volném čase. Z dlouhodobé perspektivy je umění věcí, jež drží pohromadě celou civilizaci.

Designéři mají zodpovědnost k lidem budoucnosti. Mají také ale zodpovědnost vůči mnohem většímu počtu svých současníků než jen vůči těm, jejichž zisk nebo užívání berou v úvahu. Na každého člověka, který danou věc či zisk z jejího vytvoření či prodeje využívá, připadá nespočet dalších, kdo ji pouze viděli, a to neúmyslně. To, co vidíme, na nás nějak působí. Jestliže navrhujeme automobil pro jednoho člověka, navrhujeme scénérii pro padesát tisíc dalších.

Odcizená, sklíčující, odlidštěná povaha moderních měst na celém světě je nám zprostředkovávána zrakem. Tato povaha může odhalit nebezpečí pro člověka mnohem zálučnější než všechny jedy, které tak volně rozstříkuje a chrlí na svět. Právě onen kumulativní efekt je důsledkem kombinovaného působení designu velké řady jednotlivostí, z nichž žádná není příliš surová sama o sobě, ale ve větším množství jsou naprosto negativní, nevyhovující. Design každé jediné věci v našem prostředí, ať je jakkoli malá, je opravdu důležitý. Jestliže je dobrý, může zachránit mnohé, a navíc může pozitivně ovlivnit i jiný design.

(David Pye: The Nature and Aesthetics of Design, New York, 1978)

Designéři v těchto sférách generují objekty nebo místa, jež mohou velmi výrazně ovlivnit kvalitu života mnoha lidí. Každá chyba může způsobit vážné problémy a stejně tak může být velmi drahá, a dokonce i velmi nebezpečná.

(Bryan Lawson: How Designers Think, London, 1980)

NEZÁJEM O MINULOST JE OMYLEM USPĚCHANÉHO POVRCHNÍHO ŽIVOTNÍHO STYLU

Kdo chce mít reálnou představu o budoucnosti, musí důsledně poznávat minulost.

(Čínské přísloví)

VYŠŠÍ TYPY INTELIGENCE JSOU DŮLEŽITĚJŠÍ NEŽ IQ

Na současném pracovním trhu je ještě cennější než vysoké IQ schopnost zachovat si v kritických situacích plných napětí dobré analytické myšlení (tedy EQ) a nesnažit se o co nejrychlejší „uzavření příběhu“.

Jamie Holmes: Nonsense, The Power of Not Knowing, Crown, 2015)

ZA PROBLÉMY S OBSLUHOU TECHNIKY JSOU ODPOVĚDNÍ SPÍŠE DESIGNÉŘI NEŽ INŽENÝŘI

„Na tohle by člověk potřeboval nejmíň diplom z MIT“, prohlásil kdysi kdosi, kroutě přitom bezradně hlavou nad novými digitálními hodinkami, a za pár hodin všechna tajemství digitálních hodinek rozlouskl. Ale proč by to mělo trvat celé hodiny?

Nové technologie vnášejí do řad svých uživatelů větší zmatek než kdy dříve. Dnešní masová obliba internetu, mobilních telefonů, přehrávačů digitalizované hudby a nepřeborný sortiment přenosných zařízení pro bezdrátovou komunikaci jsou jasným důkazem toho, jak významnou součástí našeho života se tyto technologie staly. Jenže webové stránky jsou často nepoužitelné, mobilní telefony čím dál složitější a přístrojové desky automobilů vypadají jako kokpit v letadle. Nové produkty na nás útočí v ložnici, ve voze, na ulici. Firmy s každou novou technologií

zapomínají na poučení z minulosti a inženýři chrlí stále rafinovanější výtvary, hnáni marketingovou potřebou zavádění zbytečných funkcí. Výsledkem je zmatek a frustrace.

Designéři každé nové technologie páchají stejně příšerné chyby jako jejich předchůdci. Schopnost poučit se z dřívějších omylů nepatří k silným stránkám inženýrů. Technici se dívají kupředu, nikoli za sebe, a tak opakují stále dokola tytéž chyby. Například dnešní bezdrátová zařízení jsou často uživatelsky ošřesná.

Podstoupil jsem roční studijní pobyt v britské Cambridgi ve slavném Ústavu aplikované psychologie při Radě pro lékařský výzkum. Zvláštnosti budovy, v níž Ústav sídlí, mne tehdy nepřestávaly fascinovat a zároveň frustrovat. Trvalo mi nemožně dlouho, než jsem zjistil, který vypínač ovládá které světlo. Další hlavolam představovaly dveře – jedny se otevíraly dovnitř, druhé ven a pár jich bylo posuvných. Nic netušícímu návštěvníkovi však nedávaly nijak předem najevo, které jsou které. Vodovodní kohoutky byly zcela nepředvídatelné – jednou byla horká voda nalevo, podruhé napravo. A co hůř, kdykoliv se lidé při používání těchto předmětů spletli, nadávali sami sobě. Copak je to normální? Proč lidé obviňují sami sebe, když **viníkem je špatný design. Nenadávejte sami sobě, nadávejte designérům. Vina je na straně technologie, přesněji řečeno designu.**

Podobné detaily mohou na první pohled vypadat triviálně, znamenají však rozdíl mezi potěšením a frustrací. A tytéž principy, které podmiňují uživatelskou přívětivost či nepřívětivost, se vztahují i na složitější činnosti, včetně těch, při nichž jde o život. Většina nehod plyne ze selhání lidského faktoru, jenže **naprostá většina lidských chyb a omylů zase plyne ze špatného designu.** Principy kvalitního a ergonomického designu nejsou jen otázkou pohodlí – mohou i zachraňovat životy.

Poučení z designu – pokud vás zlobí některé výrobky či užité předměty, ať už jde o dveře, u nichž nelze říci, zda se otevírají dovnitř nebo ven, či o nepředvídatelné vrtochy produktů moderního počítačového a elektrotechnického průmyslu, **není to vaše vina.** Nenadávejte sami sobě, nadávejte designérům. Vina je na straně technologie, přesněji řečeno designu. **Není to vaše chyba** – jestli se mi podařilo proniknout do všeobecného povědomí alespoň s jednou myšlenkou, pak je to onen prostý postřeh, že když člověk neumí něco používat, není to jeho chyba, ale chyba designu. Každý týden dostávám nové dopisy a e-maily od lidí, kteří mi děkují, že jsem je zbavil pocitu nedostatečnosti či neschopnosti.

Významný díl našich znalostí a vědomostí není obsažen v hlavě, nýbrž ve světě kolem nás. **Kvalitní design** je zároveň **komunikačním prostředkem** mezi designérem a uživatelem, kde veškerá komunikace probíhá výhradně prostřednictvím vnějšího vzhledu výrobku. Dané zařízení jednoduše **musí umět vysvětlit samo sebe.** Mluvil jsem s celou řadou lidí, kteří nemohou používat všechny funkce své pračky nebo fotoaparátu či kamery, kteří nepochopí, jak ovládat šicí stroj nebo nahrávání na videu, a kteří u sporáku pokaždé neomylně zapnou ten nesprávný hořák. Proč nesnášíme tu frustraci, kterou nám přinášejí předměty každodenního použití, předměty, u nichž nemáme tušení, jak je používat, ony malé roztomilé balíčky omotané plastikem, jež jako by vůbec nešly otevřít, dveře, které lapají lidi do pastí, pračky a sušičky, jejichž ovládání začalo být až příliš matoucí, audio-stereo-TV-video-kazetové nahrávače, které v reklamách prohlašují, že dokážou všechno, ale tím pádem nejsou schopny udělat téměř nic? **Lidská mysl je jedinečně uzpůsobená k tomu, aby dávala smysl světu.** Dejte jí i to nejmenší vodítko a „už jede“ – vysvětluje, argumentuje, chápe. Uvědomte si, kolik předmětů – knihy, radiopřijímače, kuchyňské vybavení, kancelářské stroje a vypínače – provází náš každodenní život. **Dobře navržené věci je snadné interpretovat a pochopit.** Obsahují viditelná vodítka ke svému ovládnutí. Používat špatně navržené předměty je často obtížné a frustrující. U nich žádná vodítka nenajdeme – anebo najdeme, ale jen zavádějící. Takové předměty dostávají uživatele do pastí a přičí se normálnímu procesu interpretace a chápání. Navíc špatný design bohužel převládá. Výsledkem je svět plný frustrace – život s nepochopitelnými předměty a poruchovými nástroji.

S tím, jak každá nová technologie dozrává, přestávají se její uživatelé spokojovat s pozlátkem a lacinými přísliby a dožadují se srozumitelného a funkčního designu. A tak výrobci začínou pomalu objevovat staré známé principy a uplatňovat je v praxi. Nejzuhvěřilejších chyb se vždy dopouštějí vývojáři nejaktuálnějších technologií.

(Donald A. Norman: Design pro každý den, Praha, 2010)

NAVRHUJME TO, CO LIDÉ POTŘEBUJÍ, NE TO, CO CHTĚJÍ (POD VLIVEM POCHYBNÉ REKLAMY)

Uspokojování potřeb lidí, pokud jde o nástroje, obydlí, oblečení, čistý vzduch a vodu, není jen prací průmyslových návrhářů, je také otázkou jejich **zodpovědnosti** a staví před ně nové úkoly. Pokud jde o vztah k životnímu prostředí, člověk má mezi živočichy jedinečnou pozici. Veškerá zvířata se přizpůsobují měnícímu se prostředí **autoplasticky** (v zimě jim naroste hustší srst nebo se vyvinou v průběhu půlmilionu let v docela nový živočišný druh). Jedině člověk mění zemi tak, aby vyhovovala jeho potřebám a přáním: reaguje **aloplasticky**. A právě toto utváření a tvarování se stalo povoláním designéra. Když člověk potřeboval novou židli, vůz, konvici nebo pár bot před sto lety, šel za řemeslníkem, řekl mu, co potřebuje, a ten pro něj příslušný výrobek zhotovil. Dnes se hromadně vyrábějí miliony předmětů denní potřeby, aniž by jejich provedení mělo cokoli společného s potřebami zákazníků. V tu chvíli nastupuje Madison Avenue, která má z těchto předmětů učinit předmět touhy.

V profesních časopisech a na konferencích o designu najdeme jen málo příspěvků, které by se zabývaly **profesní etikou nebo zodpovědností**, jež by přesahovala **okamžité potřeby trhu**. Dnešní marketingoví kouzelníci, mistři analýzy trhu, výzkumu motivace a podprahové reklamy **nepřejí řešení skutečně závažných problémů**, to se vyskytuje jen zřídka a je provázáno obtížemi. Filozofie většiny dnešních průmyslových designérů je založena na pěti předsudcích.

Předsudek hromadné výroby. Designér je vychováván tak, aby uvažoval o navrhování pro trh čítající 235 milionů lidí, což je jedna pětitisícina jednoho procenta populace. Při tom v rozvojových oblastech světa chybí v současné době skoro dvě miliardy kusů levného obyčejného sedacího nábytku ve školách, v nemocnicích i v domácnostech.

Předsudek zastarávání. Od konce druhé světové války podporovalo mnoho odpovědných osob na nejvyšších úrovních řízení a vlády škodlivý trend navrhování věcí tak, aby se brzy opotřebovaly a vyhodily, neboť to prý jedinečně udržuje ekonomiku neustále v chodu. **Takový nesmysl je nadále nepřijatelný.**

Předsudek o důležitosti toho, co lidé „chtějí“. Nikdy nebylo to, co lidé chtějí, tak široce zkoumáno psychiatry, psychology, odborníky na motivaci, badateli v oboru sociálních věd a dalšími neškodnými experty, jako v nedávné době neblaze proslulý automobil Edsel. Toto pomýlení stálo 350 milionů dolarů a jistý komik dokonce ironicky zavtipkoval, že to zřejmě celé „řídila Fordova nadace“.

Předsudek, že designéři za nic nemohou. Designéři často omlouvají sami sebe a říkají, že „za to může kancelář, oddělení prodeje, průzkum trhu“ atd. Pravdou ovšem je, že v roce 1983 byla větší část z více než 200 položek v nabídce zásilkového prodeje, který je založený na impulzivním nakupování, dílem designérů, kteří je vymysleli, naplánovali, patentovali a vyráběli.

Předsudek, že na kvalitě už nezáleží. Američané dlouhá léta kupovali německé a posléze japonské fotoaparáty, přičemž pro změnu Evropané stáli fronty na Polaroidy. Americké lyže značky Head se pak na celém světě prodávají lépe než skandinávské, švýcarské, rakouské a německé. Co mají společného tyto a některé další americké výrobky, které si udržují vedoucí postavení na trhu? Je to radikálně nový přístup k problému, vynikající design a maximální kvalita.

Z pěti uvedených předsudků si lze vzít ponaučení. Je pravda, že designér má často větší kontrolu nad svou prací, než si sám myslí: že kvalita, nové koncepty a chápání limitů hromadné výroby mohou přispět k navrhování pro většinu lidí na zemi a nejenom pro relativně malý domácí trh. **Navrhování toho, co lidé potřebují, spíše než toho, co chtějí (nebo si myslí, že chtějí), to je dnes jediné smysluplné zaměření designu.**

(Victor Papanek: Design for the Real World: Human Ecology and Social Change, New York, 1984)

DESIGN PŘEDSTAVUJE SKUTEČNÉ POCHOPENÍ PRAKTICKÝCH FUNKCÍ

Design je legrační slovo. Někteří lidé si myslí, že design znamená, jak věc vypadá. Ale pochopitelně, když jdete hlouběji, tak to spíše znamená, jak ta věc funguje. Abyste něco opravdu dobře navrhli, musíte to pochopit. Musíte se tomu opravdu dostat pod kůži. Vyžaduje to vášnivě zaujetí, abyste něco pochopili skrz naskrz, musíte to dlouho přežvykovat, ne jen tak rychle spolknout. Většina lidí na to nemá dost trpělivosti.
(Steve Jobs, Wired, únor 1996)

NEFUNKČNÍ ČESKÝ PILÍŘ TRŽNÍHO MECHANISMU

České referování o designu trpí několika neduhy. Patří mezi ně přehnaná uctivost a provinčnost.

(Karolina Vránková, Respekt 2016, č. 21, s. 57)

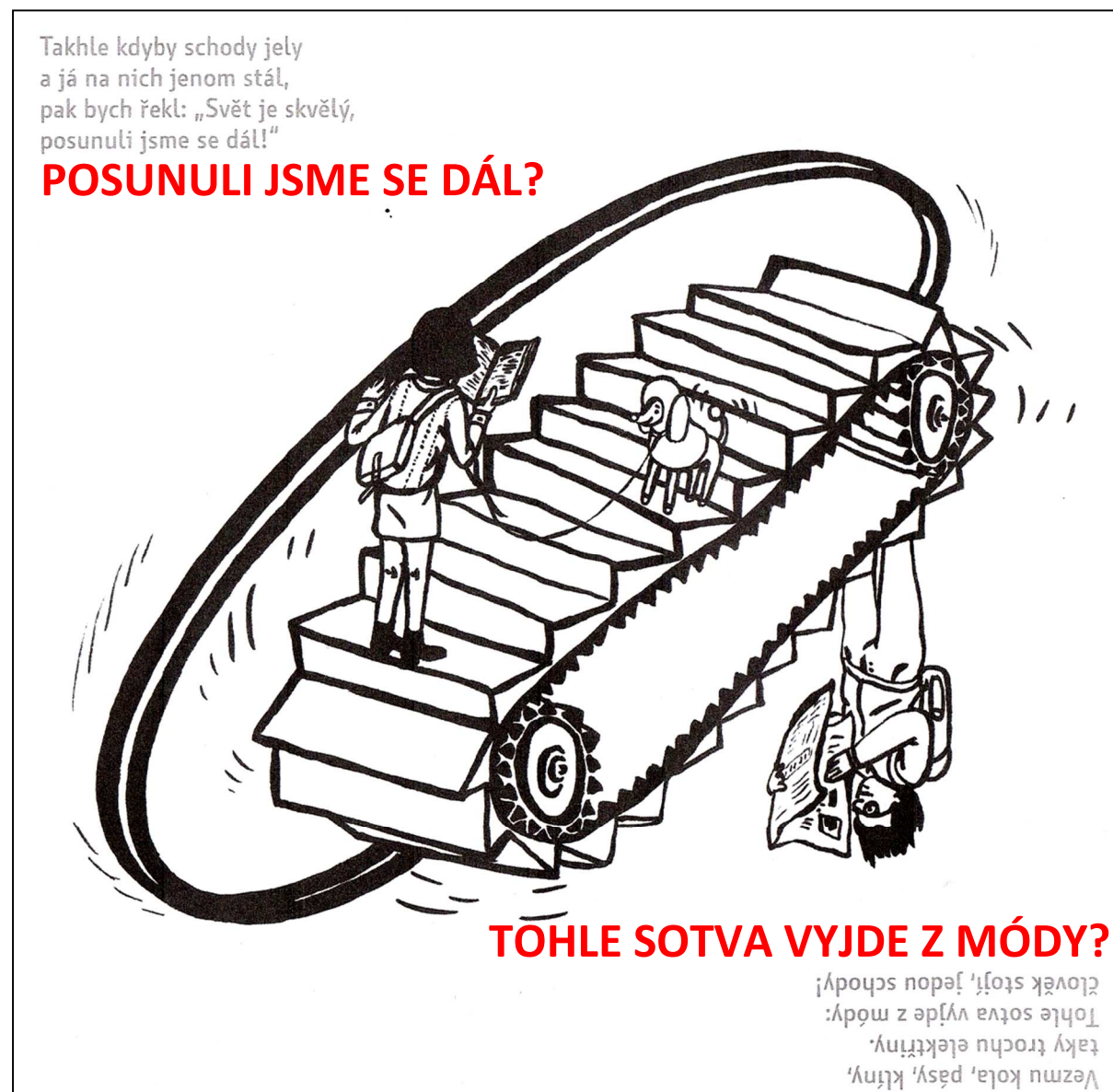
NEROVNOMĚRNÝ VÝVOJ TECHNIKY A ČLOVĚKA

Jediná dokonalost, které moderní civilizace dosahuje, je technická; stroje jsou nádherné a bezvadné, ale život, který jim slouží, nebo je jimi obsluhován, není nádherný, ani lesklý, ani dokonalejší, ani sličnější. (...) Tato dokonalost hmoty, z níž neplyne dokonalost člověka, tyto skvoucí nástroje těžkého a nevypoučeného života mne matou.

(Karel Čapek: Anglické listy, Praha, 1947)

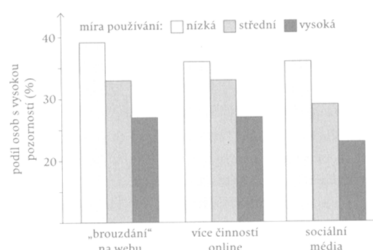
Je příznačné, kolik energie věnuje člověk zdokonalování vnějších technologií, které v konečném důsledku slouží těmům, co by spolehlivěji zajistilo zdokonalování (trénink) jeho „vnitřních technologií“.

(Tomáš Fassati)

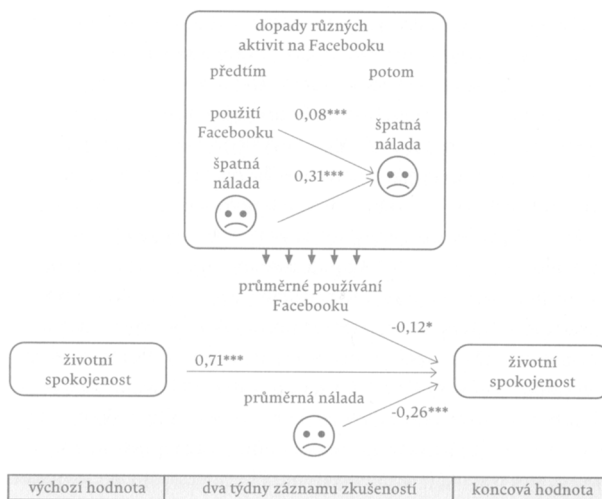

Obrázek z publikace Vynálezárium nakladatelství Baobab, 2015.

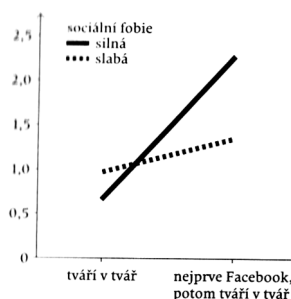
Z KNIHY MANFREDA SPITZERA KYBERNEMOC (HOST, BRNO, 2016)

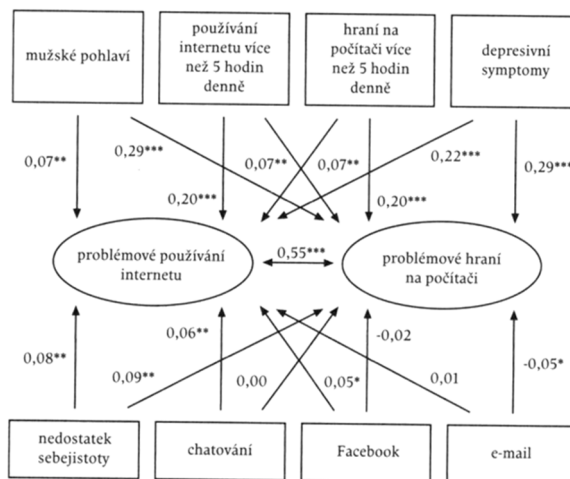
Pozornost člověka (schopnost soustředění) při používání webu vzhledem ke smyslově jednostrannému pronikání (přes displej) do různých virtuálních rovin hypertextu (a obrazu) se zásadně snižuje.

Používání Facebooku způsobuje zhoršení nálady a menší životní spokojenost.

Přímé seznamování lidí nevede k takovému stresu jako osobní setkání po předchozím seznámení na Facebooku.

Souvislosti problémového užívání internetu jsou velmi komplexní.